

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA HUQUQIY TARBIYA BERISH VA "BOLA HUQUQLARI TO'G'RISIDA KONVENSIYA"

Abdullayeva Maftuna Uktam qizi

3-sonli DMTT tarbiyachisi

Jumayeva Saodat Elmurodovna

13-sonli DMTT uslubchisi

Mamatjonova Zarifa Po'latovna

Annotatsiya: *Bolalar - kelajagimiz. Bugungi kunda ular qanday axloqiy xatti-harakatlarga sarflaymiz, bizning umumiy ertangi kunimiz bevosita bog'liq. Bolaning huquqi haqida ongli ravishda bilish, to'liq, madaniyatli, o'zini o'zi ta'minlash etadigan shaxsni shakllantirishga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.*

Kalit so'zlar: *"Bola huquqlari to'g'risida konvensiya", deklaratsiya, huquqiy tarbiya, huquq me'yorlari, trening*

Maktabgacha yoshdagi bolalarni fuqorolik-huquq ta'limi

Fuqarolik-huquq me'yorlari quyidagi hujjatlarda batafsil yoritilgan:

- Bola huquqlari deklaratsiyasi (1959).
- Birlashgan Millatlar Tashkilotining Bola huquqlari to'g'risidagi konvensiyasi (1989).
- Bolalar hayotini saqlab qolish, himoya qilish va rivojlantirish bo'yicha Umumjahon deklaratsiyasi (1990).

Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun ushbu qonunlar haqida ma'lumotni taqdim etish juda muhimdir.

Maktabgacha yoshdagi katta yoshdagi (6-7 yosh) bolalar uchun huquqiy ta'lim berish tavsiya etiladi. Trening shakllari mavjud bo'lishi kerak

bir noodatiy suhbat, o'yin yoki o'qituvchi bilan kerak. Axloqiy xulq-atvorni, aloqa axloqini o'rgatish. Vatani, davlati kimligini tushuntirib, o'z ona yurtining va boshqa davlatlar va millatlarning tarixi va urf-odatlarini bilan tanishib chiqing.

Maktabgacha yoshdagi bolalarni ma'naviy va axloqiy tarbiyalash

Axloqiy va huquqiy ta'lim bolalar huquqlarini xabardor qilishdan iborat bo'lib, ular qanday ishlarni yaxshi va jamiyatga foydali ekanligini tushuntiradi va aksincha atrofdagi odamlarga zarar etkazadi. Bolaga jamiyatning bir qismi ekanligini tushuntirish va uning ko'pgina harakatlarini butun mamlakatni rivojlantirishda namoyon qilish muhimdir.

Bolaga uning huquqlari haqida aytib bering:

1. Oilada sevgi va g'amxo'rlik qilish huquqi.
2. Ta'lim olish huquqi.
3. Tibbiy yordam ko'rsatish huquqi.
4. Dam olish huquqi.
5. Axborot olish huquqi.

6. Shaxsiylikka bo'lgan huquq.
7. O'z fikrini va manfaatlarini ifoda etish huquqi.
8. Zo'ravonlikning barcha shakllaridan himoya qilish huquqi.
9. To'g'ri ovqatlanish huquqi.
10. Qulay yashash sharoitlari.

Har bir huquqning ma'nosini tushuntiring.

Maktabgacha tarbiyachilarning huquqiy ta'limi

Kichik yoshda asosiy diqqat axloqiy tarbiyada bo'lishi kerak. Bolaning ongida xulq-atvorning asosini qo'yish, nima qilish mumkinligi va nima uchun qilinayotgani haqida tushuntirish. Bolaning qanday harakatlari o'zi va atrofidagi odamlarga zarar etkazadi va qanday holatda boladan boshqalar minnatdor bo'ladi. Bular haqida tushunchalar berib borish kerak, shu bilan birga axloqiy tarbiyani ham shakllantirib borish nazarda tutiladi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarning huquqiy ta'limi - o'yinlar

Maktabgacha yoshdagi bolalarni huquqiy o'qitish kurslari kun davomida, har yili ta'lim olishlari kerak. Bolalar huquqlarini o'rganish joiz emas. Bolaning huquqlarining aniq ifodasini bilish shart emas, lekin u ularning ma'nosini aniq tushunib, ularni amalda qo'llashi kerak.

Maktabgacha yoshdagi bolalarni o'yin orqali huquqiy o'qitish kichik fuqarolarni xabardor qilishning eng ma'qul yo'li hisoblanadi.

Butunjahon bolalarni himoya qilish maqsadida "Bola huquqlari to'g'risida konvensiya" ishlab chiqildi va davlatlar bunga a'zo bo'la boshladi.

Bola huquqlari to'g'risida konvensiya— bolalar huquqi to'g'risidagi xalqaro huquq normalari kuchiga ega bo'lgan hamda kelajakka qaratilgan eng to'la va birinchi hujjat. BMT Bosh Assambleyasi tomonidan 1989-yil 20 noyabrda bir ovozdan qabul qilingan. Konvensiya 1959-yilda qabul qilingan Bola huquqlari deklaratsiyasi qoidalarini rivojlantiradi. Deklaratsiya „Insoniyat o'zida mavjud bo'lgan eng yaxshi narsalarning hammasini bolalarga berishga majbur“ deb e'lon qilgan edi. Konvensiya esa ushbu Deklaratsiya va boshqa xalqaro hujjatlardagi bolalar huquqlari to'g'risidagi qonunlarni o'zida mujassamlashtirgan. Bola huquqlari to'g'risida konvensiya t. k. dunyoning barcha mintaqalaridagi xalqlar uchun teng ahamiyatga ega, asosiy maqsadi bolalar manfaatlarini mumkin qadar himoya qilishdan iborat. U muqaddima, 3 qism, 54 moddadan iborat. Konvensiyaga asosan agar milliy qonunlarda balog'at yoshi birmuncha erta belgilangan bo'lmasa, 18 yoshga to'lmagan har qanday shaxs bola hisoblanadi. Bola huquqlari to'g'risida konvensiya t. k. insonning fuqarolik, siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy huquqlari yig'indisidan iborat. U bolalar o'zining axloqiy, aqliy va ruhiy qobiliyatlarini erkin rivojlantirishi uchun boshqa narsalardan tashqari sog'lig'i va atrof muhitning xavfsizligi, tibbiy yordamga ega bo'lish va ovqatlanish, kiyim-kechak, turarjoy xususidagi minimal normalar bilan ta'minlanishi zarurligini talab etadi. Konvensiyaga kura, bola o'zining kamol topishida o'zi faol ishtirok etish, o'z fikrini bayon qilish huquqiga ega, bu esa uning hayotiga oid masalalarni hal etishda hisobga olinishini ta'minlaydi. Konvensiya bolaning

yashash va sogʻlom rivojlanish huquqiga, farzandlikqa olish bilan bogʻliq huquqqa, noraso bolalar va qochoq bolalar, shuningdek huquqbuzarlik sodir etgan bolalarning huquqlariga oid qoidalarni oʻz ichiga oladi, bolalarga gʻamxoʻrlik qilish va ularni himoya qilishda oila va otaonaning birinchi darajali roli, bolalarga yordam koʻrsatish borasidagi majburiyatini tan oladi. Bolalarni kamsitmaslik — Konvensiyaning muhim tamoyillaridan hisoblanadi. Bolalar irqi, tanasining rangi, jinsi, tili, dini, siyosiy yoki boshqa eʼtiqodi, millim, etnik yoki ijtimoiy kelib chiqishi, mulkiy holati, sogʻligʻining ahvoli otaonasi yoki qonuniy vasiysi yoxud qandaydir boshqa holatlardan qati nazar, bironbir kamsitishlarsiz oʻz huquqlaridan foydalanishi kerak. Bola huquqlari toʻgʻrisida konvensiya t. k. 1990-yil 2-sentabrda kuchga kirgan. Unga Oʻzbekiston Respublikasi 1992-yil 9 dekabrda qoʻshilgan. Konvensiyani ratifikatsiya qilgan yoki unga qoʻshilgan davlatlar uni bajarish yuzasidan tadbirlar boʻyicha Bola huquqlari qoʻmitasiga muntazam ravishda milliy maʼruzalar yuborib turadi. Oʻzbekiston Respublikasida ushbu Konvensiyani bajarish boʻyicha birinchi milliy maʼruza 1997-yilda tayyorlandi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. OʻzME. Birinchi jild. Toshkent, 2000-yil
2. Internet maʼlumotlari asosida:
3. www.wikipediya.uz
4. www.kutubxona.uz